

De Savornin Lohmanschool

J.C. LANGEVELD (1911)

Tot 1 september 1957 bestonden er in Hilversum drie Christelijke scholen voor (m)u.l.o.: de Julianaschool aan de Eikbosserweg, de Keucheniuschool aan de Vaartweg en de Beatrixschool aan de Jan Blankenlaan. De nummers 1 en 3 gingen uit van de Vereniging Eben Haëzer, terwijl de Keucheniuschool was opgericht door de Gereformeerde Schoolvereniging. Van beide verenigingen waren er ook lagere scholen. Op 1 september 1957 kwam de vierde Christelijke (m)u.l.o.-school erbij, eveneens uitgaande van Eben Haëzer. Dat was de Savornin Lohmanschool. Deze begon met een nieuwe eerste klas met 48 leerlingen en een minder grote tweede en derde klas, als afsplitsingen van de Julianaschool. Drie mensen gingen er wer-

ken: de heer J. Soetekouw als hoofd, de heer D. Zijderfeld (beiden kwamen van de Julianaschool) en de heer P.J. Luyendijk uit Almelo.

Toen er in de zomervakantie van 1957 in het Christelijk Schoolblad *Onze Vacatures* een advertentie stond waarin tegen 1 januari 1958 een vierde onderwijzer(es) gevraagd werd, solliciteerde ik en werd benoemd. Daarvoor had ik veertien jaar aan de Christelijke Van Loon Meisjesschool voor (m)u.l.o. in Amsterdam gewerkt. Aan de Vosmaerlaan, waar de Savornin Lohmanschool begon, gaven we les in drie lokalen van twee noodgebouwtjes. In het vierde lokaal zat een kleuterklas. Daar we een keukentje met butagas tot onze beschikking hadden, dronken we in de ochtendpauze koffie.

Onze eerste handwerkonderwijzeres was mej. M. Karman en de eerste collega voor gymnastiek de heer G. Vos. Vele collega's zijn er in de loop van de tijd aan de

Mevr. Langeveld met collega's van de Savornin Lohmanschool. (coll. auteur)

De eerste eindexamenklas van de Savornin Lohmanschool, juni 1959. (coll. auteur)

school verbonden geweest. Ik noem enige namen: de heren P. Pais, J. Bouritius, W. Coppoolsen, F. Apotheker, G. Kreyenbroek, B. van Dasier, B. Pestman, J. Pieterse, J. Graat, H. van Straten, A. van Selm, N. van Rossem, R. Visser, J. van Essen, H. Matthijse, Y. Brouwer, P. Hafkamp, H. van Busbach, B. van der Welle en S. den Bol en de dames A. Karsemeijer, D. Feun, A. de Kogel, B. van der Craats, W. Bosma-de Haan, G. Boelens-Wubs en H. Pestman-Goedhart. Veel aardige collega's waren er.

Iets wat me als bijzonder leuk is bijgebleven, is de jaarlijkse Sinterklaasviering in de Karseboom op de Groest. G. Vos was altijd op onnavolgbare wijze de goedheiligman. Op het podium zittend, riep hij jong en oud bij zich en gaf hun reprimandes. Kostelijk. Een modeshow werd soms ook op het podium gehouden. Wat nog zeer de moeite waard is om te vermelden, waren de schoolreisjes. Dan bezochten we onder andere één of meer speeltuinen, bijvoorbeeld Drievliet en Noordwijk. De echtgenotes van de collega's gingen ook mee. Als personeel maakten we zo nu en dan een uitstapje. Ook dan gingen de echtgenotes mee. Een keer richting Limburg. Of de dames allemaal een ther-

moskan met koffie wilden meebrengen. En zo geschiedde het dat we als een stelletje schoolmeesters en schooljuffrouwen uit Hilversum op het pleintje in het mooie witte stadje Thorn uit plastic bekertjes koffie stonden te drinken.

Begin 1964 werd het definitieve gebouw van de Savornin Lohmanschool aan de Van Ghentlaan 51 geopend. Na de opening hielden we twee lokalen aan de Vosmarlaan, en aan de Kolhornseweg hebben we ook noodruimte gehad. In de nieuwe school begonnen we de week in de hal en, naar ik hoor, later in de Pniëlkerk, met zingen, bidden en Bijbelles. Aan het einde van de week werd op ongeveer dezelfde wijze geëindigd. De overige dagen werd in de klas begonnen met bidden en lezen en aan het einde van de dag gedankt, iedere week was er in elke klas één of twee keer Bijbelles. In 1968 werd door minister Cals de Mammoetwet ingevoerd, waardoor de M.u.l.o.-school Mavo werd. We kregen een brugklas en de eindexamens werden anders georganiseerd.

In de school heersten orde en regel. De ene klas was rustiger dan de andere, maar de leerlingen kenden hun grenzen. Een voorbeeld van orde was het neerzet-

ten van de boekentassen tijdens de pauze. Niet zo maar ergens, maar steeds op keurige rijen in de hal, klas bij klas. Zo kon iedereen zijn of haar tas direct terugvinden.

Met veel genoegen heb ik bijna 16 jaar, voornamelijk in mijn vakken Duits en Frans, aan de Savornin Lohmanschool les gegeven. Ik ben nu 93 jaar.

De Sint Antoniuschool

A.T.W. DE HEUS (1913)

Ik ben geboren in Hilversum op 24 augustus 1913 in de Oude Eemnesserstraat 2a. Op mijn zesde jaar ging ik naar de Sint Antoniuschool in de Naarderstraat 98. Er stond ook een meisjesschool (vernoemd naar de H. Maria) en deze school stond vanaf de straat in het zicht. De jongensschool stond naar achteren en was niet zichtbaar vanaf de straat. De school had geen gymlokaal, maar wel een ruime speelplaats, waarop de woning van de koster stond. Zijn naam was Tabak. De koster stookte in de winter de gietijzeren kachels

die in de leslokalen stonden. In de winter was het feest als het donker werd en de gaslampen werden aangestoken. Het aantal leerlingen was per klas niet al te groot, 22 tot 26 leerlingen. Bijna alle jongens liepen op houten klompen. In de omgang werd deze school 'De armenschool' genoemd. De gehoorzaamheid was er vrij groot en dat resulteerde in het feit, dat er maar een enkele zittenblijver was.

Eén keer in de maand werd er een klompenbriefje verstrekt. Klompenmaker Poort woonde aan de Simon Stevinweg, de andere was Tijssen in de Galvanistraat. Eén keer per jaar konden je ouders zich opgeven voor bovenkleding: jasje en broek van dezelfde kleur en soms kreeg je er een pet van dezelfde kleur bij.

Het lesmateriaal bestond uit boekjes met verhaaltjes over Rooms-katholieke gezinnen, waar ook Heerom veel in voorkwam. Eén keer in de week kwam er een kapelaan en een enkele keer de pastoor een lezing of Bijbelles geven. De lei en de griffel waren er om te schrijven.

Donderdags mochten de jongens die wilden biechten 10 minuten eerder weg. 's Maandags werd er gevraagd

De klas van Anton de Heus op de Antoniuschool, 24 maart 1925. (coll. auteur)

wie er zondags niet in de kerk waren geweest, dat was na het ochtendgebed. Als je verzuimd had naar de kerk te gaan, kreeg je 100 strafregels: "Ik moet zondags in de kerk komen". Ik hoefde van mijn moeder niet naar de kerk, maar dat betekende wel dat ik in die 6 jaar enige duizenden strafregels heb geschreven.

Ik herinner me een aantal leerkrachten: in de eerste klas juf Van Rossum en in de tweede klas juf Van de Wetering. In de derde klas meester Fennis, die later naar Ankeveen is gegaan. In de vierde en vijfde klas meester Van Rhijn en in de zesde hoofdde meester Beemer.

Het onderwijs, later erop terugkijkend, was redelijk goed. Alleen voorbereiding voor verder onderwijs was er niet bij. Als je vader metselaar was of een ander vak had, dan was het bijna altijd: *dat moet jij ook maar worden!*

Ik ging na de lagere school werken in een zaak die onderdelen verkocht voor elektrische apparaten en radio's. Op een goede dag hoorde ik dat een buurjongen naar de Handelsavondschool in de Violen school was gegaan. Ik ben toen zelf naar die school gegaan en heb de directeur te spreken gevraagd. Na een behoorlijk gesprek waarin de heer Commello van alles had gevraagd, begreep hij dat ik geen geld had voor de aanschaf van leermiddelen. Hij zei toen: *Zorg dat jij je mor-*

genavond om kwart over zes hier meldt. Ik kwam op tijd en meneer Commello stond mij op te wachten met alles wat ik nodig had.

Na de Tweede Wereldoorlog had ik het geluk dat ik in een bedrijf kwam te werken, dat na een aantal jaren een nieuwe fabriek ging bouwen in Breukelen. Ik werd gevraagd een opleiding te gaan volgen en nadat ik drie jaar gestudeerd had bij het LOI in Leiden, werd ik aangesteld als arbeidsanalist.

De Ludgerus-kweekschool

G. ADEMA (1916)

In 1930 kwam ik voor het eerst in Hilversum; net veertien jaar. Eigenlijk had ik architect willen worden, net als mijn vader, die in Franeker een bekende architect was. Maar twee broers wilden dat ook, daarom moest ik maar wat anders kiezen. Met een vriend, Sjoeke Flapper, koos ik maar voor onderwijzer en ging met hem naar de Ludgerus-kweekschool in Hilversum. Je was daar toen intern; driemaal per jaar kon je naar huis. Dat was voor mij naar Friesland, naar Franeker. Dikwijls ging dat op de fiets over de nieuwe

Het docentencorps van de Ludgerusschool, begin jaren '30. (coll. auteur)

Luchtfoto uit de jaren '20 van de Ludgerus Kweekschool aan de Oude Amersfoortseweg. (coll. auteur)

Afsluitdijk of met de boot Enkhuizen-Staveren. Het leven in een internaat vond ik wel interessant en ik was dus gauw gewend. Vier jaar mocht ik over de studie doen en dat is ook gelukt, hoewel ik zonder Mulo moest opboksen tegen de meeste jongens die wel enkele jaren Mulo hadden of het Mulo-diploma. Maar in vier jaar heb ik het onderwijsdiploma gehaald.

In de derde klas mocht ik in de praktijk op lagere scholen oefenen. Eerst kwam ik bij een bekende onderwijzer, Frater Wilhelmus, die in de eerste klas van de Aloysiuschool stond. Een rustige, oude frater, een zeer sympathieke man, bij wie ik langzamerhand kon oefenen in het lesgeven; het was heel prettig werk.

Daarna kwam ik in de vierde klas van de St. Jansschool, meer een school voor armere kinderen. De eerste keer dat ik er alleen voorstond, gingen de jongens herrie maken, maar ik had ze redelijk gauw stil en verder ging het goed.

Dat was het begin van mijn onderwijzersloopbaan. Langzamerhand mocht ik meer lessen geven en het ging steeds beter. Zo ben ik geleidelijk ik het mooie vak van 'meester' gerold en dat heb ik ruim 40 jaar vol-

gehouden! Eerst in Harlingen en later in Blaricum, op de Bernardus.

Na 42 jaar onderwijzerschap ben ik met pensioen gegaan en daar geniet ik nog van!

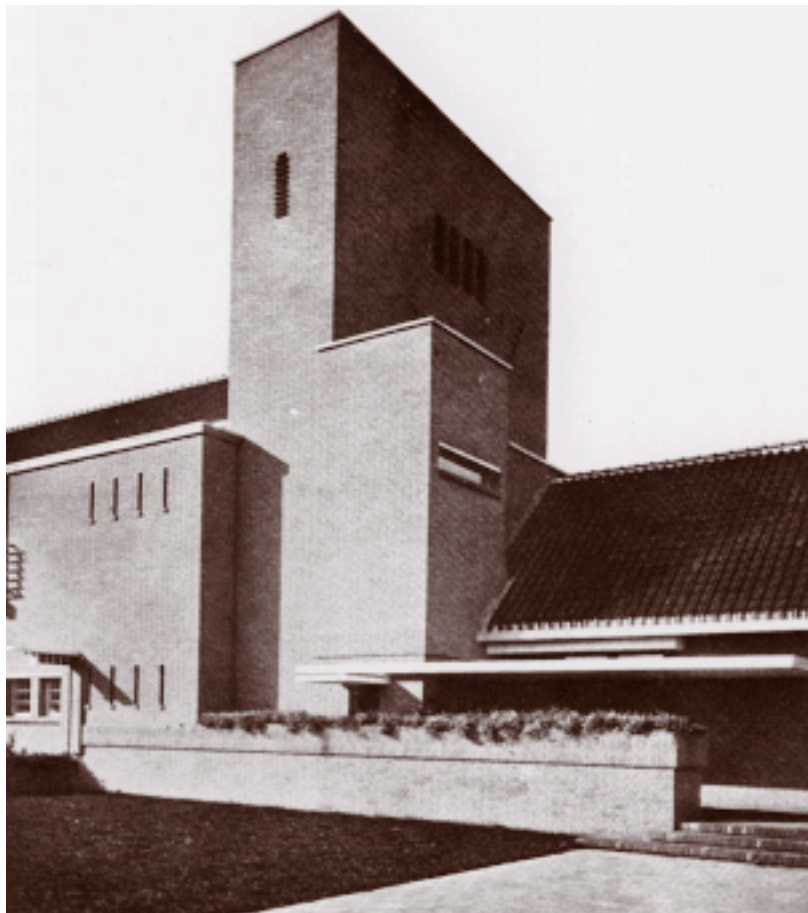
'Meester Adema'

De Minckelersschool

A. DE VREE-BOOM (1921)

Ik was vier jaar, toen ik voor het eerst naar het Fröbelschooltje ging in de Minckelersstraat. Met zes jaar ging ik naar de Zwaluwschool, waar ik bij jufvrouw Van Vuure in de klas kwam. Zij was een dochter van de begrafenisondernemer en woonde op de 's-Gravelandseweg. Een paar meisjes en ik mochten wel eens bij haar een kopje thee komen drinken, dat was een heel feest voor ons.

Na de eerste twee klassen gingen we naar de Minckelersschool, waar we bij de heer De Hond kwamen te zitten. Wij kregen daar goed onderwijs. Als we zang hadden nam mijnheer De Hond zijn viool mee. Dat

De J.P. Minckelersschool, een ontwerp van W.M. Dudok, werd in 1925 opgeleverd. Mevr. De Vree behoorde dus tot een van de eerste lichten leerlingen op deze school. (coll Museum Hilversum)

vonden wij prachtig. Zaterdagochtend hadden we eerst tekenen en wat taal en het laatste half uur las hij voor. Ik weet nog dat één van de boeken waaruit hij voorlas was van Okke Tannema. Dat was heel spannend.

Ik heb drie jaar bij mijnheer De Hond gezeten en het laatste jaar in de zesde klas bij mijnheer Vijverberg. Het was een fijne school, waar ik met plezier heen ging. Als er een onderwijzer ziek was, kwam er een invaller. Dat was meestal mijnheer Konijn. Een leuke man, die spannende verhalen kon vertellen van Nederlands-Indië. Ik herinner me nog een keer zo'n verhaal, dat zo griezelig was, dat het meisje naast me flauw viel. Al met al met al was het een leuke tijd.

Mevrouw De Vree ging na de lagere school van haar twaalfde tot haar veertiende jaar naar de Huishoudschool en was daarna tot haar huwelijk met Jan de Vree in betrekking.

De 'Klompenschool'

J. DE VREE (1923)

Mijn oudste schoolherinneringen gaan terug naar 1927, toen ik als vierjarige kleuter naar de Fröbelschool ging. Die was aan het eind van de Egelantierstraat en dat was een flink stuk lopen vanaf de Oosterstraat, waar wij toen woonden. Ik ging samen met een meisje uit de buurt naar school, maar zij ging naar een andere school en sloeg onderweg ergens af en ging ik alleen verder. De eerste keer dat we naar school gingen, volgde mijn moeder ons om te kijken hoe het ging, want we moesten wel de Gijsbrecht van Amstelstraat oversteken en dat was geen erg drukke straat, maar veel drukker dan de stille Oosterstraten. Maar dat ging wel goed. Ik ben daar één jaar op school geweest. Ik weet daar niet veel meer van, maar wel, dat ik het daar niet erg leuk vond.

De uit 1898 daterende openbare school aan de Violenstraat, in 1981 vervangen door nieuwbouw. (foto: Kees van Aggelen)

Het jaar daarop moest je, om naar de lagere school te gaan, een pokkenbriefje hebben. Je werd daarvoor op je bovenarm ingeënt en dan was je klaar voor de lagere school. Er waren in de Violenstraat drie scholen. De school no. 9 was voor de kinderen van de Taludweg en de Schrijversbuurt. De volgende school no. 11 was voor de kinderen uit de Oosterstraten, de Gasthuisstraat enz. School no. 13 tenslotte was voor de kinderen uit de bloemenbuurt.

Mijn vader had mij opgegeven op school 11 zoals veel kinderen in onze buurt. Maar dat was een armoedige buurt met jongens in manchesterbroeken van het armbestuur en op klompen, waardoor deze school de naam kreeg van 'klompenschool'. De eerste twee klassen hadden we een juffrouw. We waren uitgerust met een griffeldoos en een sponzendoos. Die hebben we nog lang gebruikt.

In de derde klas kregen we de hoofdonderwijzer, ik meen dat hij Verheul heette. Dat was een aardige man. In de vierde klas kregen we weer een andere onderwij-

zer, die graag een borrel lustte. Hij gaf ons dan werk op en zette de klep van de lessenaar omhoog, haalde een flesje uit zijn binnenzak en goot dat in zijn keel. Hij kreeg daarvan kennelijk nogal slaap, want het duurde niet lang of hij was op zijn stoel in slaap gevallen. Het werd dan een reuze keet in de klas, waardoor hij wakker werd en met de kaartenstok de kabaalmakers achterna zat in de klas.

In die tijd was de Minister van Onderwijs Minister Marchand. De man die de nieuwe spelling ingevoerd had. Dat was bij voorbeeld bos en vis zonder ch en zo met één 'o'. Maar er was toen een economische crisis en de minister moest ook bezuinigen. En zo werd deze school opgeheven. Wij zaten in de klas met ongeveer 20 kinderen en wij werden verdeeld over de scholen 9 en 13. Ik kwam op school 9 en was een stuk achter vergeleken met de kinderen, die al in de klas zaten. Ik heb hier wel een prettige tijd gehad. We hadden hier ook schoolreisjes, die had ik op die andere school nooit gehad. Daar was geen geld voor. Die school 11

De in 1930 door Dudok gebouwde Lorentzschool heette oorspronkelijk school nr. 17, later de Valeriuschool (de benedenschool) en school nr. 11, later de Marnixschool (de bovenschool). (foto: Kees van Aggelen)

werd later een zevende leerjaar school, ook wel ‘kop-school’ genoemd.

De heer De Vree ging na de MULO werken bij de Rijksverzekeringsbank, ondertussen radiotechniek studierend. Hij werkte later bij de NSF in Hilversum en Huizen en haalde zijn in avondopleiding zijn HBS-diploma. Hij is getrouwd met Alida Boom.

De ‘Benedenschool’

G.L. WELGEMOED (1923)

Ik kwam in 1930 als 7-jarige naar Hilversum. Ik ging naar school op school nummer 17 aan de Lorentzweg: de ‘Benedenschool’. Hoofd was de heer Snijder (later ook mijn wiskundeleraar op de avondschole). Leraren waren onder anderen de heren Pruijm (klas 5) en Van der Ley (klas 4). School 17 was zeer in trek en had goed contact met de ouders. Mijn vader maakte

onder andere de poppenkastpoppen voor de school. We hebben daar ook het fenomeen ‘kwekeling met akte’ gekend: een afgestudeerde leraar die toch geen plaats kreeg. Bij ons was dat de heer Gerard Ploeger. Door de genoemde populariteit was school nummer 11, de ‘Bovenschool’ onderbezet. Op een zeker moment werden de aantallen leerlingen die beide scholen hadden, bij elkaar opgeteld en daarna gelijkelijk over beide scholen verdeeld. Ik had pech en belandde in klas 5 op de ‘Bovenschool’, waar een heel andere sfeer en regime heersten.

De speelplaats van de Benedenschool was aan de Lorentzweg/v.d. Sande Bakhuizenstraat. Die van de Bovenschool aan de zijde van de Kapteynstraat, waar wij toen woonden.

Ik wilde naar de Ambachtsschool om timmerman te worden, maar was nog te jong. Je moest namelijk twaalf jaar en acht maanden zijn om er toegelaten te worden. Om dat toch mogelijk te maken, ging ik nog

naar de ‘Kopschool’ aan de Violenstraat. Dat was een speciale school met alleen het zevende en achtste leerjaar. De Ambachtsschool had in die tijd namelijk een schooljaar van april tot april. De ‘gewone’ lagere school van augustus tot augustus.

Van de Ambachtsschooltijd herinner ik me weinig. Alleen dat we altijd de gereedschapsbak op onze nek moesten dragen, ook die keer toen ik vreselijk zonnebrand had. En dat onze tekenleraar altijd zei: *Een timmerman is geen oud wijf*, als er weer een nieuwe leerling van MULO of HBS kwam en het daar niet gehaald had. Dat we meededen in een schoolvoetbaltoernooi. Ik herinner me altijd nog de yell van een lyceum: “Hup Lyceum, Hup Lyceum, Zet een punt!” De opleidingsduur aan de Ambachtsschool werd in die tijd door overheidsbezuinigingen (!) van drie tot twee jaar terug gebracht!

Na het verlaten van de Ambachtsschool in april 1938 ben ik als timmerman gaan werken (mijn eerste loon was f1,50 per week!). Ook ben ik een avondopleiding Aspirant Bouwkundig Opzichter BNA in Hilversum gaan volgen. Deze avondschool was aanvankelijk in de lokalen van genoemde school aan de Violenstraat gehuisvest en later in een school aan de Leliestraat. Na de oorlog verviel helaas de erkenning van deze opleiding en moest ik opnieuw beginnen. Ik werkte inmiddels als aankomend bouwkundig tekenaar op een architectenbureau in 's-Graveland en ging naar een MTS-avondopleiding in Amsterdam (de naam MTS werd later, zoals wellicht bekend, gewijzigd in HTS).

Nog weer later deed ik alsnog mijn HBS op het Goois Avondlyceum, toen gevestigd in het gebouw van het Nieuwe Lyceum aan de Witte Kruislaan in Hilversum. Deze school onderwees alleen de examenvakken en je ging op voor het Staatsexamen.

Na het verlaten van de Ambachtsschool in 1938 heeft de heer Welgemoed tot 1947 als timmerman gewerkt in Hilversum of omgeving. In oktober 1944 was ook hij slachtoffer van de razia in Hilversum en werd als dwangarbeider aan spoorwegprojecten in Duitsland te werk gesteld. Na de oorlog heeft hij als bouwkundig tekenaar/opzichter en als bouwkundig projectleider gewerkt. In 1950 is de heer Welgemoed in Hilversum getrouwd met Cobi Jonker. In 1976 zijn ze wegens het aannemen van een andere baan: bouwkundige voor buitenlandse “turn key”-projecten bij Stork Ketels, naar Hengelo verhuisd. Zij zijn daar nu gesettled en zijn niet, zoals in 1976 stellig nog hun plan was, na zijn pensionering naar Hilversum teruggekeerd.

De St. Gertrudeschool

J. WELGEMOED-JONKER (1926)

Ik kwam voorjaar 1932, 5 jaar oud, met mijn ouders van Amsterdam naar Hilversum. Ik was in Amsterdam naar de kleuterschool geweest. In augustus werd ik 6 jaar, dus ik zou nu naar de “grote” school gaan. Wij waren in Hilversum in de Meteorstraat gaan wonen, dus die school werd de “St. Gertrudeschool” aan het Dr. A. Cuypersplein. Op deze school, een meisjesschool, waren de onderwijzeressen voor de eerste en tweede klas “leken”: de dames De Booy en Breemer. De hogere klassen werden onderwezen door religieuzen (nonnen). Ook het hoofd van de school was een non.

Er waren aparte jongens- en meisjesscholen, maar die waren strikt gescheiden. Er was tussen beide scholen een gymlokaal met aparte ingangen. De speelplaatsen

Cobi Jonker in het tweede schooljaar van de Gertrudeschool bij de Heilige Hartkerk aan het Dr. Cuypersplein. (coll. auteur)

Cobi Jonker met haar zus (een jaar jonger) op de schoolbanken op de Gertrudeschool, ca 1935. (coll. auteur)

waren door een hoog ijzeren hek afgebakend. En de jongens- en de meisjesschool hadden ongelijke tijden van uitgaan.

De gangen in onze school waren wit betegeld, met zwarte tegelstrepen. Je moest strikt op die strepen lopen. Lukte dat niet en maakten je schoenen strepen op het witte deel, dan moest je op je knieën met een gummetje die strepen wegpoetsen. De nonnen waren overdreven netjes! Je droeg op school als een soort schooluniform een wit schort, en liefst hoog gesloten kleding met lange kousen.

Als we zangles hadden, kwam daarvoor een non met een traporgeltje. Ze ging daarmee van klas naar klas. Ze speelde en trapte dat het een lust was! En wij zongen uit volle borst! Het viel mij op dat we, zoals ik later vaststelde, een afwijkend leesplankje hadden. Niet het plankje met aap, noot, mies enz. maar: *aap, noot, zeef, muur, voet, neus, lam, gijs, riem, muis, ei, juk, jet, wip, does, hok, bok, kous*. Schijnbaar was dit zo voorgeschreven door het Bisdom Haarlem, waaronder Hilversum viel. Ik heb dit ook eens in een boek bevestigd gezien, maar ik weet helaas niet meer welk boek en waar. Op 21 mei 2005 ging ik met mijn schoondochter, die zo'n dertig jaar later op de zelfde school had gezeten, naar een reünie van de school. Ik herkende maar weinig. Er was veel verbouwd en in haar tijd was er al geen sprake meer van gescheiden scholen.

Toen wij naar de (toen nog) Laarderweg verhuisden,

ging ik van de St. Gertrudeschool naar de Maria-school aan de Naarderstraat. In mijn voordeel was hier dat de school een zevende leerjaar kende, want ik was anders te jong voor de MULO (de Catharinaschool) waar ik naar toe zou gaan. Achter de Mariaschool en de Josephschool (nu de Tagrijn) aan de Koninginneweg stond wat verscholen, misschien uit plaatsgebrek, een 'armenschool', waar wel jongens en meisjes op één school gingen. Omdat kennelijk toch niet iedereen bekend was met bestaan van zo'n school, ontstond na de oorlog flink wat commotie toen dat meer bekend werd.

Cobi Jonker werd in Amsterdam geboren en woonde vanaf 1932 in Hilversum. Zij trouwde in 1950 met Bert Welgemoed.

De filmbrand

P. BUIJS (1923)

Nu daar gaat hij dan: nog steeds schiet het mij in gedachten, de datum was 24 september 1934, ik woonde toen in de Gladiolenstraat 15 in Hilversum en was aan het spelen op de hoek van de Gijsbrecht toen er een meisje, Willie M., hard aan kwam lopen en huilend riep "Brand, Brand!" Ik vroeg haar waar en zij vertelde mij dat de Ria Rago-film in de brand was gevlogen in het Jeugdhuis St. Jozef op de Bosdrift hoek Boreelstraat.

Piet Buijs op de St. Gerardus Majellaschool, ca 1933. Rechts het affiche voor de zo rampzalig verlopen filmvoorstelling. (coll. auteur)

Ik gauw naar huis en vertelde het aan mijn vader en gaf alles steeds hardlopend door en rende gauw naar de Bosdrift, waar ik de kinderen achter de gesloten deuren en ramen zag staan janken. Weer rende ik gauw

DE PRACHTIGE SOVERDI-FILM
 der Katholieke van 't Nederlandsche Woord

RIA RAGO
 de film, die boeit van 't eerste schot tot 't laatste

komt te Hilversum
 in het St. Jozef-Gebouw
 Aan de Bosdrift
 Maandag 24 Sept. 4 uur meisjes
 8 uur Avondvoorstelling
 Dinsdag 25 Sept. 4 uur jongens
 8 uur Avondvoorstelling

Entrée: Kinderen 10 ct., Volwassenen 20 ct.
 Gereserveerde plaatsen 50 ct. extra

Diep Dank!

De heien zijn voor de Heilige Filasus-Missie waar reeds 250.000 Christenen zijn.
 Nadere inlichtingen oer de voorwaarden van opname van studenten, die missionarische willen worden of oer aspirant-broeders voor de missie, verzinkt gaarne het MISSIEHUIS „St. WILLIBRODUS“, LOEN (K.B.) en MISSIEHUIS „St. JAN“, BRESTERBERG (Ned. Trinit.)

RIA RAGO:
 is de film, die in de pen van verschillende landen overzonden is gecorregeerd en hier inwendig bewerkt, geweldige momenten, vlugge ontwikkeling, graven weergave der werkelijkheid en levensomstandigheden katholiche strooming

Wie is niet 'n vreesachtige en vreesachtige gebonden tot deze film bevoorrecht!
MISSIEHUIS RIA RAGO

Op de avond na de ramp kwamen veel buurtbewoners ontzet poolshoogte nemen. (coll. auteur)

De reclamefolder met twee toegangskaartjes voor de voorstelling van de volgende dag. (coll. auteur)

naar huis om het te vertellen en daarna weer naar de brand terug. Nog steeds was er geen brandweer – wat achteraf niet de schuld van de brandweer bleek te zijn: men had vergeten de brandweer te bellen. Ik was toen elf jaar en heb er nog altijd moeite mee dat ik niets gedaan heb, maar wat wil je: mij was geleerd dat het verboden is om ruiten in te slaan.

Toen ik voor de tweede keer weer naar de brand ging kijken, stonden daar de meisjes nog achter de ramen te janken en te schreeuwen. Toen ging er eindelijk een ruit kapot en sprongen zij achter elkaar naar beneden in de verdiepte rijwielstalling. Wat zullen zij zich bezerd hebben!

Vanaf 25 tot en met 28 september zijn er drie meisjes gestorven, namelijk Beppie Hilhorst, Sjaantje Reyners en Jopie Maguin. Het ergste was Willie Boereboom verbrand, die heeft ook het langst in het ziekenhuis gelegen.

Ik heb nog de reclamefolder met twee toegangskaartjes voor de voorstelling van de volgende dag. Ik heb

ook een hele documentatie aangelegd van krantenknipsels en echte foto's. Eén van de meisjes, zij zaten bijna allemaal bij mij in de klas, Corrie Koperdraad (uiterlijk het ergste verbrand) heeft mij nog een Margriet gegeven uit januari 1958, waar een prachtig stuk in staat.

Piet zat op het moment van de brand op de St. Gerardus Majellaschool in de Irisstraat en ging daarna een aantal jaren naar de St. Aloysius ulO. Toen hij een jaar of 17 was, werd hem gevraagd of hij wilde komen werken in de winkel in ijzerwaren van Kalff in de Havenstraat. Dat soort werk was altijd al zijn droom geweest en dus ging hij, tegen de zin van zijn vader, van school. Tijdens de oorlog zat hij twee jaar als dwangarbeider in Duitsland en daarna ging hij werken in de ijzerwinkel van Beukers op de Gijsbrecht. Na een eigen winkel in Heemstede, heeft hij er vele jaren één gehad op de Heigalerij, tot hij om gezondheidsredenen moest stoppen.

Het zanguurtje

P. BLANKENSTEIN (1925)

Als men mij vraagt naar de mooiste herinnering uit mijn schooljaren, noem ik zonder aarzelen: de zanguurtjes in klas 6 met meester Van de Broeck in 1936. Als er ergens klassikaal onderwijs scoorde, dan was het wel met het vak zingen; wat een saamhorigheid, een muzikaal genieten en een esthetische ontwikkeling!

Als meester Van de Broeck om 3 uur het dirigeerstokje en een stemvork tevoorschijn haalde, ging er een golf van opwinding door de klas.

Kun je nog zingen? Zing dan mee. Wie van mijn leeftijdsgenoten kent dit liedjesboek niet met z'n prachtige melodieuze meerstemmige liederen? Veel namen van componisten uit die tijd staan me nog bij: Richard Hol, J.J. Viotta, Cath. van Rennes of Hendrika van Tussembroek. Stuk voor stuk juweeltjes van liedjes met een 'goed-vaderlands karakter', reden waarom de Duitsers in de bezettingsjaren de uitgave verboden. Tijdgenoten kunnen het volgende rijtje gemakkelijk aanvullen:

Alle knoppen springen los
 De bloempjes gingen slapen
 De paden op, de lanen in
 Ferme jongens, stoere knapen
 Hoe zachtkens glijdt ons bootje

Klas 5 van de Lorentzschool in de lente van 1936 op schoolreis naar Ouwehands Dierenpark, onder leiding van meester G. van de Broeck. Piet Blankenstein staat geheel links, bovenaan. (coll. auteur)

Totaal 146 'bekende schoolliederen met begeleiding'. Als we een nieuw liedje gingen instuderen, zong meester het eerst voor. Dan schreef hij de eerste regel op het bord met, meen ik, daaronder de noten in cijferschrift. Die eerste regel was voor 'de meiden'; wel aardig, maar lang niet compleet zonder de stemmen van 'de mannen', zoals meester ons glimlachend noemde. Wij, de mannen dus, kregen andere cijfers en ja, dat was andere koek! Trots keken we na het zingen van onze regel in het rond: dát was pas zingen. En dan kwam het moment suprême: alle twee tegelijk. Meester tikte even, keek strak in het rond, het hoofd en het lijf licht gebogen en telde zachtjes tot drie en dan barste het zanggeweld los! Bijna altijd 'zat' het meteen goed. Zo oefenden wij het hele lied door, tot het onvermijdelijke hoogtepunt: het hele lied ineens. De meester was net zo gespannen als wij. Na het beginsignaal voelden we meteen dat het goed ging: mannen en meiden waren weer één. We

sneden door het lied heen met een trotse meester Van de Broeck die de maat sloeg. Wat een eenheid tussen 45 verschillende kinderen, wat, in onze oren, een schoonheid van geluid. Zo leerden wij het ene na het andere lied, het ene nog mooier dan het andere. Op het laatst hadden we een repertoire van een dik uur. We werden hoe langer hoe bedrevener. Soms schreef de meester de titels van een paar liedjes op het bord, gaf het beginsignaal voor het eerste lied en verliet dan zachtjes de klas om in stilte op de gang van onze zang te gaan genieten. Reken erop, dat hij met een trots gezicht stond te luisteren, want feilloos 'werkten' we het ene na het andere lied af. Nog trotser was de meester als we bij mooi weer in het speekwartier in een grote kring op het plein gingen zitten en zonder leiding bleven zingen tot de bel ging. Op een keer had de meester een nieuwtje: wat we ervan dachten als we eens driestemmig gingen zingen!

Groot waren mijn vreugde en trots dat ik met de derde stem mee mocht doen. Dat was andere koek! Meteen voelde onze groep zich op eenzame hoogte: wij, de uitverkorenen, gingen een nieuwe dimensie aan het zingen toevoegen. We namen de piepstemmen van de meiden voor lief, luisterden met een zekere onverschilligheid naar de kneusjes van de tweede stem, maar pas op voor ons, de derde stem, die straks als een kerkorgel zou losbarsten. Maar toen we na geduldig oefenen tegelijk inzetten, was de harmonie hersteld en klonk er in onze oren een wonderschoon lied met gelijke inbreng van alle drie de stemmen.

Dat hele lyrische gevoel werd bij mij nog versterkt toen ik een ontdekking deed. Als ik van mijn hand een kom vormde en die zo tegen mijn oorschelp drukte, kreeg het geluid er voor mij nog een dimensie bij: net of de zang zo door een microfoon kwam. Nadeel was dat ik met mijn elleboog op het tafelblad moest steunen. Het leek nu of ik er wat onverschillig bij zat. Althans dat dacht meester waarschijnlijk, want toen hij me zo zag zitten, kwam hij rustig op me toelopen en haalde mijn hand bij mijn oor weg. Hij zei verder niets en liep weer rustig terug, mij hevig gepikeerd achterlatend! Eigenaardig dat je je zoiets na zo veel jaren nog herinnert en belangrijker dingen vergeten bent.

Enige tijd later zou ik de serene zang sfeer toch aardig verstoren. Het was toen meester ineens vroeg: *Wie wil er eens alleen een liedje zingen?* Geen van de kinderen stond te dringen, maar toen meester het wat later nog eens vroeg, begon het te lopen. Toen ik het thuis vertelde, raadde mijn moeder mij aan het lied van de twee koningskinderen te zingen. Dat zong ze heel vaak thuis met m'n vader. Bij de eerstvolgende gelegenheid zong ik dus:

*“Er waren eens twee koningskinderen,
die hadden elkaar zo lief.”*

Men vond het wel aardig, maar een kraker was het niet. M'n vader had het wel aan zien komen en vond dat het vuurtje eens lekker opgestookt moest worden. *Het zijn mooie liedjes die jullie op school zingen, maar op den duur word je er toch een beetje flauw van, vond hij. Waarom zing je niet eens dat liedje van de Olieman?* Het was een liedje van Louis Davids waarmee hij destijds veel succes had. Het stond gelijk bij mij vast: dat zou ik voor de klas gaan zingen. Niet lang daarna was het zover, Pietje stond voor de klas en begon:

*“De Olieman heeft een Fordje opgedaan
daar rijdt hij mee als een vorst door de Jordaan.
Maar 's avonds na tien uren is het uit met de pret,
Want dan stopt zijn vrouw de slinger onder bed:
Tuf, tuf, tuf!”*

Kort maar krachtig. De klas reageerde heel enthousiast: iedereen klapte en lachte en op mijn weg naar m'n bank werd ik door diverse kinderen op de schouder geklopt. En meester Van de Broeck? Hij keek eerst een beetje beteuterd, maar als gauw krulde een brede glimlach om z'n lippen. Hij stuurde me meteen alle klassen rond om daar ook het liedje te zingen en ook daar had ik veel succes, vooral met het tuf-tuf-tuf. Een enkele keer hoor ik Louis Davids nog wel eens met dit liedje en meteen zie ik me dan weer zo'n zeventig jaar geleden voor de klas van meester Van de Broeck staan.

De heer Blankenstein is op school gebleven: hij is begonnen als leraar op een lagere school en is daarna verbonden geweest – eerst als leraar en later als hoofd – aan de b.l.o. school (later de school voor moeilijk opvoedbare kinderen), de Prof. Heymansschool aan de Badhuislaan. Daarnaast was hij logopedist voor de GGD, gaf les in de logopedie en adviseerde medisch specialisten met vragen op dit gebied.

Schoolkind in Dudoks nieuwbouwwijk

C. VAN HEUSDEN-SPAANS (1927)

Hoewel geboren in het centrum van Hilversum, verhuisde ik al jong naar de nieuwe wijk Over 't Spoor, achter de gasfabriek. Ons huis keek uit over het Van 't Hoffplein en stond recht tegenover de Christelijke Fröbelschool. Zowel ons huis als ook het schooltje zagen er piekfijn uit. Ik was er dan ook heel trots op dat ik na de vakantie met mijn grote broer Piet mee naar school mocht.

Ook het interieur was door de gemeente-architect Dudok speciaal voor kinderen ontworpen. De lage stoeltjes met armleuningen. De tafeltjes met aan drie kanten een opstaand randje, zodat de kraaltjes en potloodjes er niet of konden rollen. De lage vensterbank, zodat je naar buiten kon kijken op de speelplaats, waarop fuchsia's stonden met wondermooie bloemen. In de gang waren de kapstokjes zo laag, dat je zelf je jas op kon hangen. Er waren daar mooie, veelkleurige glas-

Dinneke Spaans (1934-1945) op de Fröbelschool aan het Van 't Hoffplein. Het tafeltje is ontworpen door M. Dudok met opstaande rand om te voorkomen dat er kraaltjes e.d. op de grond vallen. (coll. auteur)

in-loodramen in dropvorm, zoals in de stripboekjes van Bruintje Beer. En het toppunt was wel het ronde speellokaal met gekleurde cirkels op de grond geschilderd, waar je met z'n allen in de kring kon spelen.

De Nassauschool was ook weer zo'n prachtig nieuw gebouw. Ik vond het net het raadhuis in het klein. Mijn vader liep met ons op een zondagmiddag naar het raadhuis om dat staaltje van bouwkunst te bewonderen. Het was het mooiste gebouw dat ik ooit gezien had.

Wij zaten twee aan twee in schoolbanken, zeven banken aan elkaar gekoppeld, drie rijen naast elkaar, met looppaden ertussen. Die schoolbanken fascineerden me. Er was voor elk kind een vakje onder het schrijfblad, waarin boeken en schriften konden worden opgeborgen. Boven aan het schrijfblad was in het midden een in lood gevatte inktpot verzonken aangebracht, die met een schuifje kon worden afgesloten. Heelsum stond er op te lezen. Ik heb me heel lang afgevraagd waarom daar niet Hilversum op stond.

Als de bel ging, mochten we opruimen en in het pad naast de bank gaan staan. Als iedereen daar stond, mochten we rij na rij het lokaal uit. Ik keek vaak onder die lege banken door. Waar je anders de voeten van de kinderen op de voetenplank zag staan, was aan het eind van de schooldag een ruime doorgang. Ik fantaseerde dan dat ik, in plaats van in de rij te staan wachten, best onder de banken door kon kruipen. En op ze-

Schoolklas (1968) voor de Nassauschool met links schoolhoofd J.M. van der Kolk en rechts onderwijzer de heer Boelhouwer. (coll. auteur)

kere dag deed ik het! Daar ging ik, de hele rij door tot ik voor in de klas uit kwam. Maar waar ik niet op gerekend had, was dat de klasgenootjes het 'verklik't hadden aan de meester. Ze stonden me allemaal op te wachten en toen ik overeind kwam, ving de meester me op en hief me hoog op in zijn armen. Ik schrok geweldig en ik schaamde me diep. De meester zei niets, maar we keken elkaar een moment aan. Toen zette hij me weer op de grond en rende ik het lokaal uit. Er is nooit meer over gesproken, maar ik weet het nu nog!

Schoolgaan in het Noordse Bosje in Hilversum

Het staat er nog, het oudste schooltje van ons dorp, in hartje Hilversum. Als ik er langs loop, denk ik altijd aan mijn zusjes die hier op school zijn geweest. Ik heb ze zelf niet gekend, maar draag hun namen. De tweeling Corrie en Ada Spaans woonden in de Zon en Maanstraat in de twintiger jaren van de vorige eeuw. Naar school gaan was een dagelijks feest. De verkeersagent op de Kerkbrink nam ze beiden aan een hand om ze veilig aan de overkant te brengen. Onderweg even schommelen op de kettingen van het deftige huis op de 's-Gravelandseweg. Dan door de Kerk-

De tweeling Corrie en Ada Spaans (1921-1926) die op het schooltje in het Noordse Bosje hebben les gehad. (coll. auteur)

straat naar de Schoutenstraat. Bij de bakkerswinkel hurkten ze dan op het rooster onder de etalage om naar de bakkers te kijken die daar aan het werk waren. Er werden dan altijd twee koekjes tussen de tralies door omhoog gestoken voor de vrolijke meisjes.

Op school leerden ze kerstiedjes en zongen: "Zijn wieg was een kribbele." En of moeder al verbeterde: *Het is kribbele*, de kinderen wisten het beter en hielden vol: *Nee, de juffrouw heeft gezegd: kribbele*. En zo bleef het. Eén jaar zijn ze naar school geweest. Helaas niet alleen om te leren. Het was ook de plek om kinderziekten op te lopen. Zij kregen mazelen en werden daar doodziek van. Toen daar ook nog longontsteking bij kwam, was hun leven niet meer te redden. Vijf jaar mochten ze worden, maar ze beseften niet meer dat ze jarig waren en stierven de nacht erna.

Toen Ada overleden was, vroegen de ouders aan de dokter of Corrie het zou redden, maar hij schudde zijn hoofd: *Ze zijn identiek, als twee druppels water, ze zal het niet redden*. Terwijl Ada in een ander vertrek gekleed werd voor de begrafenis en Corrie daar toch niets van kon zien, waren haar laatste woorden: *Ik wil ook zo'n jurk aan als Ada*. Nog dezelfde nacht heeft zij die gekregen. De volgende dag ging de huisarts naar de burgemeester om hulp te vragen, want er was nog een kind ziek. *Die mensen mogen niet nog een kind verliezen*, bepleitte hij. De kleine Beppie zou het niet redden als ze niet in het ziekenhuis zou worden opgenomen, maar daar kon ze niet heen, omdat zij dan de andere kinderen kon besmetten. Ze kon ook niet naar de barakken voor besmettelijke ziekten, omdat ze daar roodvonk zou krijgen. De burgemeester gaf toen opdracht om een lege barak in te richten en een zuster aan te stellen om het ene kind te verplegen. De twee nog gezonde kinderen werden door familie meegenomen, zodat het huis ineens leeg was. In dat lege huis smeekten mijn ouders die nacht tot God of ze hun derde doodzieke kind mochten behouden. De volgende dag gingen ze naar Beppie kijken. Ze lag rustig te slapen. Op de curve die was bijgehouden, was te zien dat de aanvankelijk hoge koorts in een schuine lijn naar beneden liep en geheel verdwenen was. Beppie mocht beter worden!

Opgroeien in de Tweede Wereldoorlog

In 1940 begon voor mij een nieuwe periode in mijn leven. Ik ging naar de huishoudschool in de Vermeer-

De groep coupeuses voor de school aan de Vermeerlaan tijdens hun veertigste reünie. (coll. auteur)

laan. Met het lesmateriaal was het karig gesteld. Toen ik na twee jaar naar de afdeling costumnaaien ging, konden we alleen nog uit oude kleren iets nieuws maken. Dat betekende dat ieder kledingstuk eerst moest worden uitgetornd, gewassen en gestreken. Daarna was het puzzelen om het nieuwe patroon op de niet-versleten delen stof te leggen, al of niet gecombineerd met een andere stof. We werden er wel creatief van.

Als er luchtalarm was, moesten we naar beneden en in de gang wachten tot het sein veilig werd gegeven. Om dan toch nog wat te kunnen doen, legden we werk opzij dat met de hand gedaan kon worden, zoals zomen en de naden omslingeren, want zigzagmachines waren er nog niet.

Wegens gebrek aan kolen voor de verwarming werd de school in de laatste oorlogswinter gesloten. We waren toen al zo zelfstandig dat we thuis gewoon verder gingen met naaien. Na de bevrijding ben ik nog een jaar naar school gegaan om mijn diploma te halen.

Onze school was echter ingericht als Rode Kruis-hos-

pitaal. Wij kregen les in de recreatiezaal van het bejaardenhuis in de Egelantierstraat. De opleiding kinderverzorging was daar 's morgens en de costuumafdeling 's middags. Het was een echt atelier waar gewerkt werd voor klanten.

In december wilden we een Sinterklaasfeest vieren. We hadden lootjes getrokken om voor elkaar cadeautjes te kopen en er moest natuurlijk een traktatie zijn. Probleem was dat al het deegwaar nog op de bon was. We kregen gelukkig allemaal van thuis een broodbonnetje mee en we verheugden ons op een gezellige middag. Helaas, juffrouw Kraan, onze lerares, werd ziek. Toch kwamen we gewoon bij elkaar om door te kunnen werken. Ik ging na schooltijd even bij de lerares langs om verslag uit te brengen, maar het Sinterklaasfeest ging niet door.

Op 13 december was juffrouw Kraan jarig en nog steeds ziek. Maar zij had een bakker opdracht gegeven om ons die middag een doos gebakjes te brengen. We hadden toch iets te goed voor onze broodpuntjes! Wat een leuke verrassing had moeten zijn, ging echter he-

lemaal de mist in, want de bakker leverde de gebakjes 's morgens al af. Die werden graag in ontvangst genomen door de kinderverzorgsters. Zij hadden voor een klant een wieg bekleed en dachten dat ze door de aanstaande moeder werden getraakteerd en aten onze gebakjes met smaak op. En omdat dus alle broodbonnetjes waren opgesoupeerd, was de fout niet meer te herstellen en grepen wij naast de traktatie.

Maar onze klas heeft nog twintig jaar contact gehouden met onze geliefde lerares, die ons ieder jaar uitnodigde voor een reünie bij haar thuis. Na haar overlijden zijn we bij elkaar blijven komen, een keer per jaar bij toerbeurt bij één van de klasgenoten thuis, tot we de vijftig jaar hadden volgemaakt. Toen werd het tijd om deze periode af te sluiten, maar we denken nog met plezier terug aan onze tijd met juffrouw Kraan en met elkaar.

Corry-Ada van Heusden-Spaans werd geboren in 1927 in de Zon en Maanstraat. Toen ze drie jaar was, verhuisde de familie naar de Marconistraat naar een huis met uitzicht op het Van 't Hoffplein en het Christelijke Frøbelschooltje, waar ze al gauw kennis maakte met het onderwijs. Vervolgens ging ze via de Nassauschool in de Merelstraat naar de Gooische Huishoudschool aan de Vermeerlaan. Het was namelijk haar moeders wens dat een van haar dochters zou leren naaien, om een bijdrage te kunnen leveren aan het grote gezin: ze waren met z'n tienden. Door omstandigheden kon ze toen niet doorleren voor lerares. Ze trouwde in 1951 met Henk van Heusden en samen kregen wij een dochter en een zoon. Op 40-jarige leeftijd begon ze opnieuw te studeren: maatschappelijk werk. Ze ging werken bij het Joods Maatschappelijk werk in Amsterdam, en kreeg de leiding over de Gezinsverzorging. Daarnaast behaalde ze het diploma HBO-MW en kreeg een aanstelling als revalidatiemaatschappelijk werkster op de Trappenberg in Huizen. Tevens werd haar gevraagd om de lessen Maatschappijleer en Sociale Achtergronden te doceren. Zo stond ze tenslotte toch voor de klas, waarmee die wens uit haar jeugd in vervulling is gegaan.

Het 'Duivenschooltje'

L. RAVEN (1930)

Als kleuter was ik op het Dudokschooltje, genaamd Duivenschooltje, vanwege de duiven in het torentje van Dudok aan de 's-Gravesandelaan en Jan Blankenlaan. Een mooi gymlokaal maar een nog mooiere zandbak, ik heb daar een heel leuke foto van. Juffrouw Bosga was het hoofd, streng, maar het was er heel fijn.

Het speelgoed was van hout, soms was het stuk en dan lag het in een hoek van het schuurtje. Kleine Jantje pakte een schepje met een lang steeltje waar het handvat van af was en sprong van de bank in de zandbak en kreeg het steeltje in zijn keel. Heel erg. Er was denk ik niet genoeg geld voor nieuw speelgoed. Je zag wel eens een man die wat kwam repareren, misschien wel een vader van één van de kinderen.

Mijn tweede school was de Huygensschool aan de Huygensstraat en Leeuwenhoekstraat, de voor- en achterschool. Op de school aan de Leeuwenhoekstraat zaten veel kinderen uit de Erfgooiersbuurt. Dat waren vaak kinderen van werkloze vaders. Dus kregen ze een soort uniformpje aan, zowel de meisjes – allemaal hetzelfde jurkje, als de jongens – een soort ribfluwelen broek met een truitje. Dit werd verstrekt door de gemeente of zo. Ik woonde in de Leeuwenhoekstraat achteraan bij het Dr. Cuypersplein.

Het woord discrimineren kende je toen nog niet, maar toch waren er twee soorten school, de voor- of de achterschool met één gymzaal in het midden en allebei 6 lokalen. Ook hadden ze eigen hoofdonderwijzers en alles was net iets anders.

Toen moest ik naar het zevende en achtste leerjaar en aangezien er in verschillende scholen Duitsers zaten, moesten we soms ver weg. Ik moest wel een uur lopen, want een fiets had je niet. Vanaf de Leeuwenhoekstraat, via de kleine spoorbomen, Bussumerstraat, Kerkbrink, Havenstraat en Bosdrift twee jaar lang naar het Christelijk Lyceum in de Geraniumstraat. Op die school deden we weinig meer dan herhalen tot je veertien was en dan verder mocht leren. We zagen al wel dat de onderwijzer verliefd was op de juffrouw van de andere klas en dat ze elkaar een kusje gaven.

Het was nog steeds oorlog. Toen kwam de onderwijzer – wat ook al de hoofdonderwijzer van de lagere school had gedaan – bij mijn ouders om te zeggen dat ik absoluut moest doorleren. Ik muntte uit in aardrijkskunde en geschiedenis. Maar mijn moeder zei: *Een meisje hoort naar de huishoudschool te gaan. Uit.*

De Duitsers zaten in de Vermeerschool, de huishoudschool aan de Vermeerlaan. Dus moesten we bij de katholieke huishoudschool aan de Larenseweg ingedeeld worden. We werden als niet-katholieke meisjes toch wat achtergesteld. We moesten bijvoorbeeld ach-

Lydia Raven op het Duivenschooltje in 1936. Zij zit links op de foto met een grote witte strik in het haar. De foto is genomen in de zandbak, rechts op de achtergrond staat het schuurtje met het speelgoed. Let op de schepjes die op de voorgrond liggen. De jongen die gewond raakte door zo'n schep staat helemaal rechts. (coll. auteur)

ter in de klas zitten en als we groente moesten koken, was het net op. Ook op naailes was er niets. Ik kreeg in de oorlog nog een broertje. Mijn moeder kreeg toen een bon voor wiegbekleding. En wat geweldig, ik kon daar op school een jurkje van maken.

Eén ding konden we wel leren en dat was Duits. Niet op school maar in de gesloten sigarenfabriek aan de Ampèrestraat. Daar liepen we dan in vijf minuten naar toe vanuit school en daar wachtte dan een leraar Duits op ons. In het ijskoude lokaal hielden we onze jassen aan. We mochten om beurten bij de leraar op schoot zitten, vooral de meisjes die al wat borstjes kregen. We zeiden alleen maar *O, die engerd* en gingen met vier meisjes zogenaamd saboteran. Daar kwam een paard en wagen van Van Gend en Loos over de Larenseweg met een leuke blonde jongen voorop. We vroegen of we mee mochten rijden naar het station. *Ja hoor, spring er maar op*. En zo saboteerden we regelmatig.

Lydia Raven ging na de huishoudschool werken als gezelschapsmeisje en later als meisje voor dag en nacht. Intussen volgde zij een opleiding tot mannequin en later tot pedicure. Met dit laatste heeft ze altijd haar brood verdiend. Ze heeft het grootste deel van haar leven in Loosdrecht gewoond, maar woont nu zeer tevreden weer in Hilversum. Ze heeft drie zoons en is erg gelukkig met haar kleinkinderen.

De Vondelschool

E. SCHERPEL-TOUBER (1935)

In 1940 ging ik voor het eerst naar school: naar 'de school van meneer De Jongste' op de Schuttersweg, gebouwd door Dudok met een halfronde ingang deur, hoog achter flinke treden met bloembakken ernaast. Links drie lokalen beneden, drie lokalen boven en rechts een gymlokaaltje. Dan was er nog een hoofdenkamer en een magazijn. Achter de school een speel-

Elsje Touber in de eerste of tweede klas lagere school aan de Schuttersweg. Al geen kroontjespen meer, wel nog inktpotje en inktlappen. (coll. auteur)

plaatsje met bomen, voor de kleintjes; de groten speelden aan de overkant van de weg. De Geert van Mesdagweg was er nog niet. Het oversteken van de Schutters-

weg ging model: in de rij stonden we twee aan twee achter elkaar naast de weg. De meester floot en we draaiden een kwartslag, weer een fluitje en we konden oversteken, een kwartier de vrijheid tegemoet.

We leerden lezen met *aap-noot-mies*, dan volgden de leesboekjes. Ze verhaalden van een veilige, overzichtelijke wereld waarin de kinderprobleempjes altijd opgelost werden. Maar wel erg van vroeger, kachels en stoven hadden we niet meer thuis en ook niet op onze moderne school waar niet meer schuin geschreven werd, maar rechtop met speciale pennen, geen kroontjespennen. In de tweepersonsbanken aan elkaar gekoppeld tot rijtjes zaten onder schuifjes de inktpotjes. Als we gymnastiek kregen in de eerste en later in de tweede klas moesten we heel stil zijn want we liepen langs het lokaal van het hoofd. De bovenmeester met de zesde klas bezette het eerste lokaal links, zo kon hij het beste de zaak in de gaten houden. Soms keek hij ook door 't raampje op ooghoogte in de deur of alles wel goed ging. In de derde klas kregen we een meester, maar dat woord mochten we beslist niet gebruiken, het was meneer. Meneer Van Slijpe. Als je potloodpunt stomp was of brak, moest je de vinger opsteken en vragen: *meneer, wilt u mijn potlood aanpunten?*

In deze klas kregen de meisjes, als de kleintjes naar

Sinterklaas wordt door het schoolhoofd De Jongste begeleid, 1941. Klas 2, waar Elsje in zat, en klas 3 staan te wachten bij de ingang van de lagere school (heette nog geen Vondelschool) aan de Schuttersweg. (coll. auteur)

Het St. Annagesticht

J. LAM (1937)

huis waren, handwerkles van de juffen van de eerste en de tweede. Er was nog paarse, zwarte en oranje (!) katoen over van voorgaande jaren. De leuke kleuren waren eruit en konden niet meer aangeschaft worden. Over de oorlog en joodse kinderen die niet meer op school kwamen, werd niet openlijk gesproken. Het leren ging gewoon door. In de vierde vertelde meneer Van Slijpe zo boeiend over de Germanen dat we tijdens lang Germaantje speelden in de pauze.

Ook in de vierde kwamen er een keer kisten met sinaas-appelen op school, ik denk dat het Rode Kruis daarvoor gezorgd had. Er was voor elk kind op drie achtereenvolgende dagen één sinaasappel. Ze waren niet erg gesorteerd, er waren hele grote en hele kleine. De meester legde tussen de middag de sinaasappelen op de vensterbank, van groot naar klein. 's Middags mocht nummer 1 van de klasselijst er één pakken, dan nummer 2 en zo verder. De volgende dag weer, maar nu werd een stukje verder op de lijst begonnen en de derde dag weer. Ik zie de oranje ballen nog liggen daar voor 't raam, boven de verwarming, maar of we ze op school opaten of mee naar huis namen, ben ik vergeten.

In deze klas oefenden we ook wat te doen bij luchtalarm: de kinderen aan de raamkant moesten bij de kinderen die wat dichterbij de muur zaten onder de banken kruipen. De vloer (planken!) was nogal zandrig van het spelen op het Schuttersveld. Daar onder die banken kon je leuk propjes schieten naar elkaar, maar het was toch ook wel eng.

In de vijfde klas werd wegens gebrek aan kolen de school gesloten. We kregen halve dagen les in de Violeschool. Het was een oud gebouw, je kon er, doordat de onderste ruiten van matglas waren, niet naar buiten kijken. In de winter, de hongerwinter, ging ik niet meer naar school. Ik ging met mijn vader naar het bos, bomen zagen. Kolen waren er niet meer, het gas was afgesloten en thuis hadden we een kacheltje dat hout verslond.

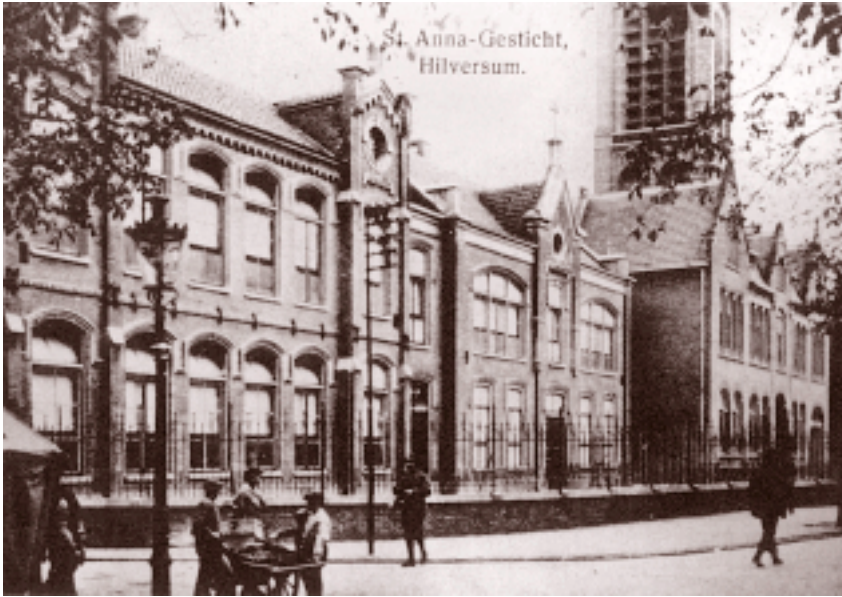
Pas in de zesde klas kwam ik weer terug op de Schuttersweg, nu bij meneer De Jongste, in een klas met meer dan 50 kinderen. Er werd daar hard gewerkt om iets van de verloren tijd in te halen.

Elsje Touber woonde aan de Schuttersweg en liep langs de NCRV-villa naar school. Zij deed later HBS-B en kwam in het verzekeringswezen terecht. Na ook nog de kweekschool gedaan te hebben is zij schooljuffrouw op de lagere school geworden.

Het was een heel groot gebouw, eigenlijk waren het drie gebouwen, op de Groest 97-99 meen ik. Er waren speelplaatsen vóór, omzoomd door een muurtje, met daarop hoge ijzeren hekken. Het hek werd afgesloten tijdens de schooltijd. In de voorgevel, die ik heel indrukwekkend vond, zat een beeld van St. Anna. Er stond een jaartal ANNO 1871 onder.

Er waren twee afdelingen: de A- en de B-school. Er was onderscheid tussen arbeiderskinderen en de beter gesitueerden. Ik hoorde bij de eerste groep maar heb mij daar nooit zoveel van aangetrokken. Tussen die twee groepen kinderen werd nogal eens gepest en gescholden, vooral wat betreft kleding. De Zusters probeerden de twee groepen zoveel mogelijk uit elkaar te houden. Letterlijk alles gebeurde apart. Dit verhaal speelt zich af tussen 1944 en 1950.

Om op deze school te kunnen starten was een probleem. Mijn ouders waren namelijk verhuisd naar Over 't Spoor en wij vielen daarom onder de OLV kerk; daar moest ik op school. Het St. Annagesticht ressorteerde onder de Vituskerk. Aangezien mijn ouders goede ervaringen hadden omdat een oudere zus ook op het St. Annagesticht gezeten had, gaven zij de voorkeur aan deze school van de zusters Franciscanessen. Met een leugen wist mijn moeder mij toch op deze meisjesschool te krijgen. Zij zei tegen het hoofd Zr. Mauritsia dat pastoor Bremer van de OLV kerk het goed vond. Dit was echter niet het geval! Later kwam dit toch uit, maar mocht ik blijven omdat mijn ouders dreigden mij dan naar een openbare school te doen. Voor dit argument zwichtten de pastoor en de Zusters! Mijn eerste schooldag kan ik mij nog goed herinneren. De eerste klas zat helemaal achter in het gebouw. Wij hadden ook een aparte speelplaats en schattige kleine wc'tjes en een eigen in- en uitgang. Ik kwam in de eerste klas bij Juffrouw De Uyl. Het was een jonge, kleine, aardige juf. Eerst ging zij alle namen opnoemen en dan moest je een vinger opsteken. Ik kende mijn eigen doopnaam Adriana nog niet en reageerde niet toen zij mij afriep. Daarna kregen wij allemaal een wit vel papier en een potlood en mochten wij zelf iets tekenen. Ik tekende toen mijn moeder met veel krullen. Verder weet ik nog dat het moeilijk was om zo

Het Sint-Annagesticht aan de Groest, kort na 1900.
(coll. Museum Hilversum)

lang stil te zitten. Het was heet en ik moest plassen en het duurde eindeloos tot het speelkwartier was. Tijdens het speelkwartier keek ik direct naar de poort omdat mijn moeder wel eens langs zou kunnen komen met een verse boterham, dat had ze beloofd. En ze was er! Van die aardige Juf De Uyl herinner ik mij ook nog dat zij wel eens thuis op bezoek kwam. Dit vond ik heel apart en een hele eer. Wij mochten in de eerste klas van juf De Uyl onze poppen mee naar school nemen en die werden dan voor de klas op een bankje gezet. Dat vond ik geweldig leuk. Dit eerste schooljaar, tevens laatste oorlogsjaar, ben ik maar heel weinig naar school geweest. Tot twee maal toe kreeg ik difterie en belandde in de Barakken. Vervolgens had ik geen kleren meer en kon de school niet meer verwarmd worden. Eén keer was er een dreiging van een bombardement. De sirenes loeiden en wij moesten allemaal onder de banken gaan liggen. Mijn schooltijd begon eigenlijk pas goed in 1945. Het was een tijd waarin alles nog heel karig was, maar toch ook heel opwindend, omdat er steeds nieuw dingen kwamen. Toen ik bijvoorbeeld voor het eerst een banaan zag, dacht ik dat die pas was uitgevonden of uit Amerika kwam. Veel kinderen op het St. Annagesticht kwamen uit het zogenaamde Klein Rome, een wijk achter de Vituskerk, waar veel katholieken woonden. Een aantal kin-

deren, waaronder ik, kwamen van Over 't Spoor en dan werd toch wel eens gedaan of je er niet bij hoorde. Als er een spel gespeeld werd, mochten wij vaak niet mee doen. Later toen ik het boek las van Martin Ros begreep ik dat de wijk achter de Vitus een aparte roomse volksbuurt was. Een wereldje op zich. Maar dat wist ik toen nog niet!

De zusters Franciscanessen namen hun onderwijs-taak serieus. Vooral aan de godsdienstlessen werd veel aandacht besteed. De kinderen uit Klein Rome scoorden natuurlijk hoog in kerkbezoek en dergelijke. Dit werd dagelijks genoteerd op het schoolbord. Eenmaal in de week leverde dit een plaatje op van een Heilige, als je elke dag was geweest. De kinderen uit Klein Rome sleepten de meeste plaatjes weg.

Onder de les mocht je niet naar de wc en dat vond ik vreselijk moeilijk. Tijdens het speelkwartier vergat ik om te gaan. De Zusters waren ook zorgzaam: als je geen zakdoek bij je had en je zat je neus op te halen, kreeg je er één van de Zusters. Die zakdoeken hadden zij zelf gemaakt van oude lakens.

Het was voor de Zusters een zwaar leven in deze hele strenge kloosterorde van de Franciscanessen. Zij woonden in een aparte afdeling en op de deur stond slot. De kinderen mochten daar absoluut niet komen. De Zusters hadden zomer en winter hele dikke, bruine, lange kleren aan en blote voeten in houten slip-

pers. Op kerkelijke feestdagen moesten wij bloemen meebrengen en werd een groot beeld versierd op de gang. Wij moesten op en rond de trappen staan en dan geestelijke liederen zingen.

Mijn moeder ging geregeld praten hoe het met mij ging op school. Zij nam mij dan mee. Dit gesprek vond plaats na schooltijd in een spreekkamer. Het hoofd Zr. Mauritsia zat dan achter een wand met een luikje met gaas ervoor. Als ik goed keek zag ik de Zuster zitten. Zij had dan een doorzichtige sluier voor haar gezicht, dat moest van de kloosterorde, als zij in contact kwam met de buitenwereld. Het gesprek maakte niet veel indruk op mij. Ik zat meer alles om mij heen op te nemen. In de spreekkamer hingen veel gekleurde schilderijen met daarop heiligen.

De zusters Franciscanessen waren geheel van de wereld afgesloten. Ik herinner mij dat Zr. Mauritsia mij vaak vroeg waar iets was in Hilversum. De enige keer dat zij buiten de school kwam, was als wij naar de Jozefkerk gingen om te biechten. Zr. Mauritsia had de zesde klas, zij was klein en gedrongen, een vrouw met gezag, die haar stem flink kon verheffen. Zij was ook warm en menselijk en had gevoel voor humor.

Het communicatiesysteem in de school was heel apart. Er werd door aan de muur bevestigde buizen gesproken. Als er een toeter ging kwam er een bericht. Het gesprek verliep dan via de buis. Toen één van de zusters van de derde klas overleden was, werd zij in de spreekkamer gelegd en moesten wij ook allemaal bloemen meenemen. De zuster werd prachtig versierd met margrietten! Zij had er nog nooit zo mooi en feestelijk uitgezien. Ik had spijt dat ik niet liever voor haar was geweest!

Ongeveer één maal in de zes weken kwam Zr. Haan en Dr. Kip (althans zo werden zij genoemd) van de GGD controleren. Onder de kinderen brak dan een lichte paniek uit. Ze keken in je knieholten, achter je oren en of je schone nagels had. Ook werd gekeken of je hoofdruis had. Als het niet in orde was, stond je te schande en kreeg je een brief mee voor je ouders.

Wij hadden in de vierde klas Juf Van Gestel. Zij stond bekend als superstreng en had de bijnaam juffrouw Bartje. Waarom de kinderen haar zo noemden, weet ik niet. Ik vond het gemeen en vond haar een hele goede juf. Toen ik eens lang niet op school was geweest omdat ik naar een vakantiekolonie was, heeft zij mij bijgewerkt. Juf

Van Gestel was toen heel geïnteresseerd in mij en kon de breuken heel goed uitleggen. Ik heb Juffrouw Van Gestel toen van dichtbij goed bekeken. Zij had een krakende stem en een bril op en ik meende dat zij een pruik op had. Zij was misschien 40 jaar, maar ik vond haar toen stokoud, deftig en erg mager. Juffrouw Van Gestel had ook een heel apart rokzadel op haar fiets. Waar je als kind al niet op let! De weg van school naar huis was altijd een hele belevens. Een verhaal apart.

Jeanne Lam woonde destijds in de wijk Over 't Spoor. Ze was tot 2002 maatschappelijk werkster bij Buro Jeugdzorg Maas-tricht. Ze plaatste de volgende oproep: Ik woon al jaren in Limburg. Ik ben nog steeds lid van Albertus Perk, maar zie of hoor nooit iets over deze school en dit stukje Groest of de Zusters. Zijn er nog mensen in Hilversum die meer weten over deze school St. Annagesticht, de Zusters Franciscanessen, of die oude klassenfoto's hebben? Graag reacties of tips! e-mail: thijslam@hetnet.nl

De St. Catharina-mulo

W. VAN HAMERSVELD (1938)

Het eerste dat me te binnen schiet is de St. Catharina Mulo in 1951. Vanaf de lagere school, de grote school noemde je dat toen, naar de Mulo was een hele stap. Goed voorbereid? Ja, als eenmaal was beslist dat je verder ging leren, mocht je buiten de schooluren in de vijfde en zesde klas Franse les volgen. Maar voor de rest was het wat mij betreft een sprong in het duister. Er waren twee eerste klassen. Na een jaar werd bekeken of je de drie- of vierjarige opleiding ging volgen.

Uit mijn schoolrapporten blijkt dat we werden opgeleid voor het "M.U.L.O.-diploma, stenographie en typen". In oude paperassen zie ik dat de school "St. Catharina U.L.O. school" werd genoemd. Ondertitel op een bruine enveloppe: R.K. Interparochiale U.L.O.-school voor meisjes. Een school voor meisjes dus, heel normaal in die tijd in katholieke kringen.

De leiding van de school was in handen van nonnen. Soeur – zij waren Frans georiënteerd – Theresiana, het hoofd der school, is de eerste die me te binnen schiet. Haar strak gesluerde hoofd met zware bril, zeer streng kijkend door een piepklein raampje in de grote voordeur, staat me helder voor de geest. Dat overkwam je meestal als je te laat was.

Kleuterschool St. Theresia, 1943-1945. Kleuterjuf was zuster Marianne, Wil van Hamersveld staat tweede links naast de zuster. Enkele andere namen: Kea Bosman, Alie de Klerk; Agnes Baarda, Ria Verver; Lies Jansen; Rietje Ros. (coll. auteur)

Mijn lagere school was de St. Clemensschool aan de Leliestraat, ook voor meisjes. De jongens zaten op de St. Gerardusschool aan de Irisstraat, waar tevens de St. Theresia kleuterschool was gevestigd. Die school werd ook geleid door nonnen, maar zij waren van een andere kloosterorde en werkten behalve op de kleuterschool, ook in het Carolus bejaardenhuis aan de Bosdrift en in het R.K. Ziekenhuis aan de Koningstraat. Op foto's kun je zien dat op de kleuterschool de jongens en meisjes nog bij elkaar zitten. Op de lagere school begon het gescheiden onderwijs. Wel zagen we elkaar op de speelplaats, maar er zat een hek tussen! Deze gebouwen zijn inmiddels vervangen. Het schoolgebouw van de U.L.O., destijds Groest 95, staat er nog steeds en is bewoond. De speelplaats, de nonnen noemden dat de cour, is nu parkeerplaats. We gingen altijd met de benenwagen van huis naar de Mulo en kwamen dan op de Hilvertsweg langs de Sparwinkel van de dames Hagen en op de Gijsbrecht

langs de Piet(je de dief) de Gruyter. Dan via de Neuweg langs het Diaconessenziekenhuis en het Kantongerecht, naar de Langestraat. Soms liepen we via de Veerstraat waar ik bij de familie Andriessen op nummer 32 een blauwe maandag op een zangkoortje was. 's Winters stonden om de hoek veel van de meiden zich min of meer te verkleeden, want van de nonnen mocht je niet in lange broek komen, wel met een rok er over heen maar dat vonden wij weer stom. Het moet een fraai gezicht geweest zijn. 's Zomers was het ook tobben. De nonnen vonden dat je niet met blote benen mocht lopen dus moesten er minstens sokken in de schoenen. Sr. Archangela vroeg eens aan één van de bloteriken of de kousen echt zo dun waren, de nylons waren inmiddels op de markt en zij voelde aan het blote been. De arme leerling moest naar huis. Ons werd verteld, dat we dit later wel zouden begrijpen. Helaas, ik begrijp het nog steeds niet! Bijzonder vind ik achteraf dat we kunstgeschiedenis

Klas 1c van de Catharina M.u.l.o.-school voor meisjes aan de Groest, cursusjaar 1951-1952. Wil van Hamersveld op de tweede rij van boven, tweede van rechts. De onderwijzeres is juffrouw Scheers. (coll. auteur)

kregen en als je dat wilde iets van houtbewerking. Ik heb op de MULO leren figuurzagen en de primitieve kunstgeschiedenismap heb ik nog steeds.

Terugkijkend vermoed ik dat het grootste avontuur toen was dat je wel eens een andere route liep naar school. Verder kon je niet veel, want de sociale controle was nog groot. Hoogstwaarschijnlijk zijn mijn herinneringen niet specifiek typisch Hilversums, maar toen was de wereld voor mij nauwelijks groter en zijn ze dus voor eeuwig verbonden aan dit dorp.

Wil van Hamersveld groeide op in de Irisstraat en heeft later dit huis gekocht. Zij woont dus in haar ouderlijk huis. (Toen met zijn negenen, nu in mijn uppie!) Haar scholen: Kleuterschool Theresia Irisstraat; lagere school Clemensschool Leliestraat, Mulo Catharina. Haar vader overleed in 1954 dus moest ze gaan werken. Ze werkte bij de NS op kantoor in Utrecht. Ze denk nu, dat ze wel onderwijzeres had willen worden...

De Dr. H. Bavinckschool

H. VAN SPANNING (1940)

Mijn basisonderwijs kreeg ik van 1946 tot 1953 als leerling van de dr. H. Bavinckschool aan de Bosdrift. In die periode maakte, naast het hoofdmeester B. Bakker, de onderwijzeres uit de vierde klas (groep 6) juffrouw D. van Klaveren op mij de meeste indruk. Juffrouw Van Klaveren zal, toen ik in 1949/50 bij haar in de klas zat, ongeveer 52 jaar zijn geweest. Zij was een onderwijzeres van het oude stempel. Streng maar rechtvaardig en vooral op het terrein van Vaderlandse- en Bijbelse geschiedenis iemand met een geweldig beeldend vermogen.

Zij komt – zonder dat haar naam wordt genoemd – voor in het boek Potgieterlaan 7 van mijn klasgenoot Sytze van der Zee. Hij beschrijft hoe zij de opstand tegen Spanje zo inspirerend kon weergeven dat enkele leerlingen tegen de muur van de rooms-katholieke

Klas 4 van de dr. H. Bavinckschool uit het cursusjaar 1949/50. In het midden klasselerares mej. Van Klaveren. Hans van Spanning bevindt zich op de achterste rij, geheel links. (coll. auteur)

Clemenskerk gingen plassen. Het hoofd, de onvergetelijke meester Bakker, loste dit – na een klacht van de pastoor – pragmatisch op. Hij wees de betrokken jongens er op dat ze dit niet meer moesten doen, zette ze enige tijd in de hoek en liet ze toen naar huis gaan.

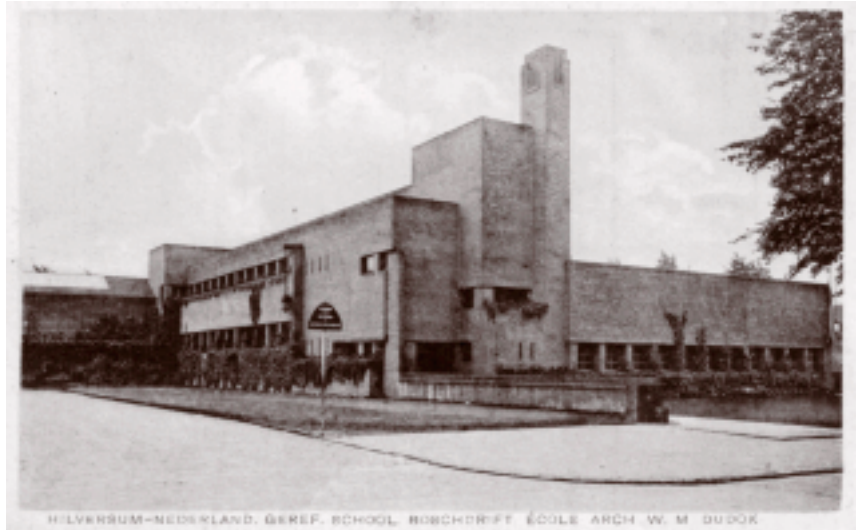
De doorwerking van de lessen van juffrouw Van Klaveren was enorm. In 1961 las ik als student politicologie een beschouwing van de bekende historicus prof. P. Geyl over Willem van Oranje. Na lezing meende ik dat hij niets van de religieuze drijfveren van de Vader des Vaderlands had begrepen.

Juffrouw Van Klaveren – op wie ik mij hier verder richt – gaf niet alleen de Vaderlandse-, maar ook de Bijbelse geschiedenis zeer beeldend weer, met een pedagogische nawoord. Ik herinner mij in dat kader vooral de vertelling over Simson en Delila. Simson was bezwiken voor de verleidingen van Delila en had verteld dat het geheim van zijn kracht in zijn haar lag. Delila knipte in zijn slaap Simsons haar af en leverde hem over aan de Filistijnen. Juffrouw Van Klaveren verbond hieraan een indringend betoog waarin zij de jon-

gens er op wees later als zij een meisje zouden zoeken geen type als Delila te nemen. *Je ouders zullen je waarschuwen en zeggen: 'Jongens, dat meisje dient de Here niet'. Maar als jullie je daar niets van aantrekken, loopt het net als met Simson slecht met jullie af. Vrouwen als Delila zitten als jullie getrouwd zijn het liefst voor de spiegel zich op te maken, maar ze hebben geen tijd om jullie overhemden te strijken. De meisjes werd voorgehouden niet zo te worden als Delila, maar hun latere echtgenoot met zorg – zoals lekker koken en sokken stoppen – te omringen.*

Een tweede herinnering betreft een kleine persoonlijke botsing. Onze klas zat destijds in een zaal van de Zuiderkerk, omdat er in de school ruimte tekort was. Eind augustus, bij het begin van het cursusjaar, was ik uitgekozen om dagelijks – ook op zaterdag – kartonnen platen op de tafels te leggen om te voorkomen dat deze zouden beschadigen. Ik kwam dagelijks vanaf mijn huis, Bosdrift 10 B, naar de Zuiderkerk om – kort voordat de school begon – tussen 8.25 en 8.30 uur deze platen neer te leggen. Tijdens een koude dag in februari kwam ik om 8.15 uur binnen. Juffrouw Van

De Dr. Bavinckschool (1921) was een van de eerste scholen die Dudok in Hilversum bouwde. Het ontwerp viel dermate in de smaak dat er al in de jaren '20 briefkaarten van verschenen.
(coll. Museum Hilversum)

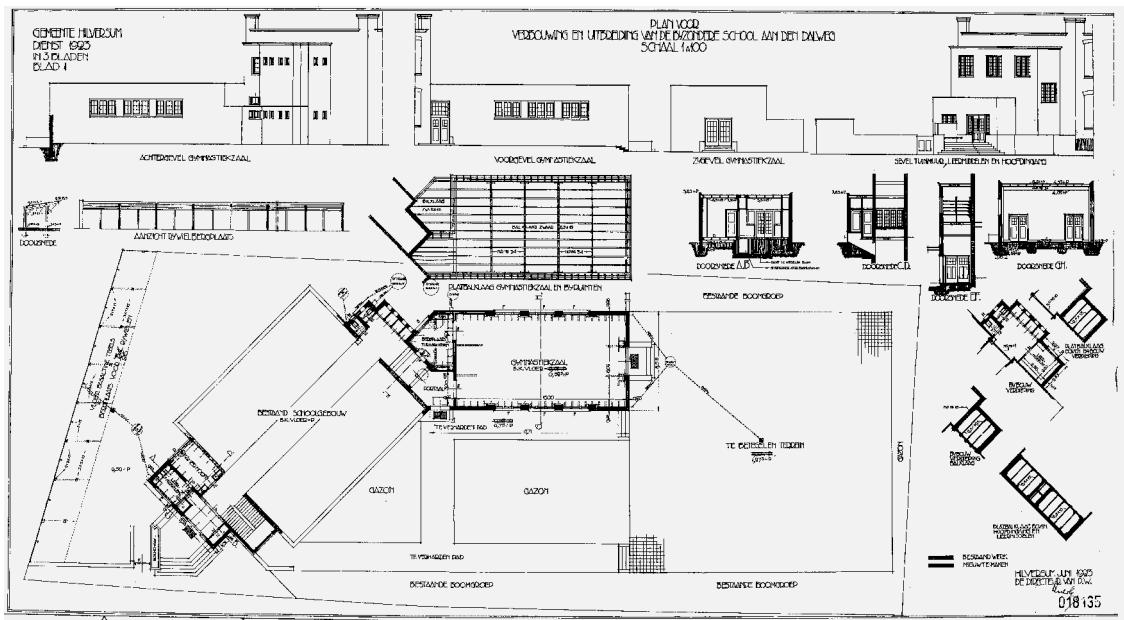
Klaveren was aan het corrigeren en wilde kennelijk niet gestoord worden. *Je bent te vroeg*, zei ze, *loop eens naar de toren van de kerk en kijk op de klok hoe laat het is*. Ik ging opnieuw de kou in. Teruggekomen zei ik: *Het is bijna tien voor halfnegen juffrouw*. *Ga dan maar tot vijf voor halfnegen in de hoek staan*, merkte zij op. Dit stoorde mij als negenjarige dusdanig, dat ik aan het eind van de week meedeelde dat ik niet langer deze taak wilde verrichten. Na het weekeinde vroeg juffrouw Van Klaveren aan de klas: *Wie wil in het vervolg de kartonnen platen elke ochtend komen neerleggen, net zo trouw als Hans van Spanning dat tot nu toe gedaan heeft*. Deze mededeling deed me goed maar ik had toch geen zin om alsnog te zeggen dat ik dit wel weer wilde doen. De reactie van de klas zal ik niet gauw vergeten. Na de vraag van juffrouw Van Klaveren bleef het doodstil. Er meldde zich niemand. Vanaf die dag legde juffrouw Van Klaveren tot de zomervakantie zelf de platen neer. Ik zag het aan met gemengde gevoelens.

Hans van Spanning woonde tot 1953 aan de Bosdrift 10 B en later aan de Joh. Gerardtsweg 148. Hij bezocht na de dr. H. Bavinckschool het voormalig Christelijk Lyceum aan de Lage Naarderweg en was actief in de scoutinggroep Athabascan (waarover hij in 2005 het boekje *De eerste jaren van scoutinggroep Athabascan te Hilversum (1945-1960)* publiceerde. Hij studeerde politicologie en promoveerde in 1988 op de geschiedenis van de CHU. Hij is parlementair verslaggever van de voormalige Rotterdammer-bladen (gefuseerd met *Trouw*) en beleidsmedewerker van de voormalige CHU-Tweede Kamerfractie en de CDA-Tweede Kamerfractie. Sinds 1965 is hij woonachtig in Den Haag.

Maandag 17 april 1961 (op een school in Hilversum)

C. BUITENDIJK (1949)

Als astmatische jongen, wonende onder de rook van Rotterdam, vond longarts dr. Kooper – die namens het astmacentrum Heideheuvel uit de (toen nog) tuinstad Hilversum eens in de zoveel tijd domicilie had in het Zuiderziekenhuis – beter dat ik ‘daar’ werd opgenomen. Komende uit het zeer kerkelijke Barendrecht (de oudste akte waarin in het woord ‘kerk’ voorkomt is gedateerd 18 februari 1265), was Heideheuvel een hele verandering: dit centrum had een voor die tijd unieke status, want was godsdienst neutraal. Met dien verstande dat kerkelijke organisaties geen strobreed in de weg werden gelegd. De Torenlaankerk werd bezocht door kinderen met zowel een Gereformeerde als een Hervormde achtergrond. Astma en vriendschap lagen in de wieg van de Protestantse Kerk van Nederland, denk ik nu wel eens breed. Wat betreft onderwijs was dit makkelijker. Het astmacentrum was gelegen aan de Witte Kruislaan 12. Door een opening achter de gebouwen was het mogelijk langs de voetbalvelden van voetbalvereniging ‘Actief’ richting de ‘Hertenkamp’, langs het omheinde tennisveld naar de Dalweg te lopen. Het instituut ‘Groen van Prinsterer’ daar was genegen de astmatische kinderen van christelijke huize onderdak en onderwijs te verlenen. Misschien komt deze zin nu deni-

Groen van Prinstererschool aan de Dalweg. De eerste school is van 1894, maar is sindsdien vele malen vergroot en verbouwd. Eén van de grotere verbouwingen vond plaats rond 1923 naar een ontwerp van Dudok. Zijn tekeningen werden bij latere verbouwingen weer gebruikt, bijvoorbeeld bij een uitbreiding in 1962. (coll. SAGV)

grerend over, doch dit is niet de bedoeling. Op een enkeling na, kwamen de meeste kinderen uit dorpen en buurten van steden waar het sociale welzijn in die tijd minder aanwezig was dan in Hilversum. Daarom had Hilversum op de kaart van Nederland de naam ‘welverend’ te zijn, maar ook omdat het fenomeen ‘televisie’ een wonder was. Omdat men in dorpen niet meer van verhalen afhankelijk was, maar men direct het nieuws via het ‘Philips-oog’ kon vernemen. Een klassenverschil begin jaren zestig was zeker geaccepteerd en totaal niet vreemd.

Het hoofd van deze school, de heer L.A. de Gans, gaf les aan de zesde klas. Zijn vorige standplaats was Heinenoord, waar ik ben geboren, dit overigens terzijde. Die maandagmorgen kwam iemand van de administratie het lokaal binnengelopen en fluisterde de heer De Gans iets in het oor. Hoewel zoveel jaren zijn verstreken, zal ik het volgende moment in het Hilversumse onderwijs niet vergeten. Wie De Gans heeft gekend weet dat hij een statige heer was. Wij leerlingen zagen duidelijk aan zijn kromme houding dat hij door iets was aangeslagen en leunend met beide handen over een stoelleuning begon hij te vertellen van de

‘aanslag’ in de Varkensbaai in Cuba. Dat de wereld voor een zeer belangrijk moment in de wereldvrede stond en dat een totale oorlog niet was uitgesloten. En dat het enige wat overbleef was te bidden voor de vrede in de wereld. Hoewel wij kinderen waren en misschien niet alles begrepen, hadden wij het besef dat er ‘in de wereld’ iets belangrijks aan de hand was. Na al die tijd moet ik nog vaak aan dit moment terugdenken en ik geloof dat de heer De Gans met zijn gebod op een school in Hilversum, de historie een andere wending heeft kunnen geven.

Kees Buitendijk werd door zijn aanvoering beperkt in zijn keuzes, maar kon na zijn schooltijd als administratief medewerker aan het werk bij het Centraal kerkelijk bureau van de (nu) Protestantse Gemeente te Hilversum. Daar werkt hij nog steeds.

Willem van Kooten

De Rehobothschool

Neuweg 31, de Rehobothschool vroeger. Nu een multicultureel centrum met veel functies, zo ontdekte ik vorige week toen ik er voor het eerst na zo'n vijftig jaar binnentrad. De typische schoollucht, die van slecht geluchte oude gebouwen, bleek verdwenen. De voordeur was op slot, terwijl ik toch een afspraak voor een interview had bij Omroep Hilversum.

De zijdeur bleek ook op slot. Vroeger gingen de hogere klassen, vanaf klas vier via de zijdeur naar boven. De kleintjes gingen door de voordeur. De kleuterschool van juffrouw Rom ging naar binnen via de poort aan de andere kant, naast het Kantongerecht. Daar was bij het gymnastieklokaal de fietsenstalling van de onderwijzers, en nog een schoolplein. Om bij Omroep Hilversum te komen moet je via de zijkant met een trap-met-luifel naar boven. Die trap was er vroeger niet. Boven sta je ineens voor klas vijf, het lokaal van meester Van Kooten – mijn vader – waarin ik ook een jaar doorbracht. Daar zaten we met zeker dertig leerlingen – maar ik denk met meer – in wat me nu een veel te kleine ruimte lijkt. In schoolbanken met inktpotten en

kroontjespennen, van Rothuizen-Heelsum – de fabrikant – herinner ik me nu. De ramen beginnen hoog, zodat alleen meester Van Kooten naar buiten kon kijken. Naar Heemkunst aan de overkant, en aannemers Bruggeman en Prinsen, zó de Prinsenstraat in waar de melkfabriek zat en een slagerij waar soms complete koeien hingen. Schuin aan de overkant de sigarenwinkel van Vogelzang en daarnaast kruidenier De Ronde en verderop nog een kruidenier De Ronde. Maar dat kon meester Van Kooten niet zien vanuit dat hoge raam, zie ik nu. Ook niet slagerij Haarman op de hoek Neuweg en Koningstraat, ook niet glashandel Mots-hagen van Marjan en Paulien die ook op onze school zaten, net als de Haarmannen, de Smitsen, de De Rondes, de Van Polens en ga zo maar door. Boven zaten ook nog meester Oskam, meester De Winter en meester Zandbergen, de oprichter van het instituut dat nu

De Rehobothschool dateert uit 1896 en is een ontwerp van gemeentearchitect J. Rietbergen. Het gebouw is in 1926 door Dudok verbouwd. (coll SAGV)

nog bestaat. Zelf woonde hij in de Chrysantenstraat, rechts aan het begin vanaf de Koningsstraat gezien. De wc's bleken nog op dezelfde plek te zijn. De studio van de radio zit naast klas vijf. Aan het eind van de gang zit TV-Hilversum. Volgens mij in een aanbouw die er vroeger niet was. In meester Oskams klas is nu de Rehobothbar. Dat was even slikken. O tempora, o mores. De klas van meester Van Kooten is nu een kantine. De studio is ondergebracht in het oude leermedelenlokaal en daar gingen we maar snel beginnen aan het programma waarvoor we gekomen waren.

Biertje?

Er verandert veel in de wereld, en toch ook weer niet. Zo las ik laatst met enig leedvermaak in deze krant het verhaal dat als kop droeg 'Bier op schoolfeest, een unicum'. De bovenbouw – de hoogste drie klassen – wilde een biertje of een glaasje witte wijn kunnen drinken op schoolfeesten. Het was de bedoeling dat de onderbouw, de eerste twee klassen zeg maar, smachtend toekeek, met een glaasje prik van het een of ander in de hand. En zo was er – ongetwijfeld na lange discussies – voor het eerst bier op een schoolfeest van die middelbare school, maar de opkomst was niet geweldig, teleurstellend zelfs, leerde ik uit het verhaal. Ik begrijp dat best. Bier drink je in een bierlokaal, niet op school, en zeker niet als het toegestaan is. In mijn tijd was bier of wijn op schoolfeestjes geen onderwerp van discussie. Dat gebeurde gewoon niet. Blown ook niet. Ik spreek over de tweede helft van de jaren '50. Onlangs las ik tot mijn verbazing in een interview met Herman Pley, historicus en mede-Hilversummer van origine, en oud-leerling van het Nieuwe Lyceum, dat bier en blown toen al speelde. Ik heb er nooit iets van gemerkt, en controleerde dat bij een andere oud-leerling van het Nieuwe Lyceum uit die jaren. Onzin zei hij. Bier dronken we niet op school, maar bij Van Dijk in Loosdrecht, een 'poel des verderfs', bij Teus van Schaik in de Benelux op de Groest, als je van jazz hield in elk geval. Op schoolfestijnen dronken we Joy of Hero Cassis of niets, ook goed. In mijn tijd was dansen op schoolfeestjes van het Comeniuscollege hét onderwerp van discussie. Onze school heette toen nog gewoon Christelijk Lyceum in het Gooi. Er waren Paaswedstrijden, heel gezellig, met muziek in de klaskolalen beneden, waar nu de TROS zit. Volleybalwed-

strijden in het gymlokaal en hockey- en handbalwedstrijden op de sportvelden, daar waar nu het Media-park is. De Grote Avond werd in Gooiland gehouden, de zogenaamde Klassieke Avond in de Koepelzaal van de Karseboom. 'Dansen na' bestond niet bij ons en dat vonden we raar. Joop Vis, z'n vader had een slagerij op de Havenstraat, Lennart Gerla – zoon van de dokter – en ik en nog een paar besloten een clandestiene dansavond in De Karseboom te organiseren na de Grote Avond, met de Windy City Jazzband van Simon Keizer uit Baarn. Het zal 1958 of 1959 geweest zijn. Dat lekte natuurlijk uit en gaf veel gedonder. Als ik me goed herinner ging het niet door, werden we geschorst of zo, maar een jaar of wat later werd er wel gedanst. Toen hadden we de school al verlaten en pionierswerk verricht voor de generatie na ons. Ik hield – en houd – helemaal niet van dansen, maar ik vond wel dat er na schoolfeesten gedanst moest kunnen worden. Dansen leerden de deftigen onder ons, bij Pam Wortell op de Emmastraat. De rooms-katholieken gingen naar Van Bommel op de Middenweg, dat nog steeds bestaat. En dan had je Ad de Klerk in de Mauritsstraat. Dat was voor de rock 'n rollers, en de petticoats. In het Palace Hotel had je van Kralingen, die ook op het Nieuwe Lyceum in de kantine dansles gaf. Mij niet gezien, ik luisterde liever naar Elvis Presley en het Modern Jazz Quartet, Dave Brubeck en Art Blakey. En radio Luxemburg, onder het huiswerk. En het Loosdrecht Kwartet van Bert Grijzen, bij Van Dijk.